

ВСТУПНЕ СЛОВО

Вербицького Володимира Валентиновича, директора Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України, доктора педагогічних наук, професора

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України (далі - НЕНЦ) - це передовий заклад позашкільної освіти, який надає знання в галузі біології, екології та агрономії тисячам учнів та студентів, поглиблює уявлення про навколишній світ, формує екологічну культуру особистості. НЕНЦ - це багатофункціональна установа, де кожна дитина і доросла людина може потрапити в атмосферу світу природи.

Інформаційний простір НЕНЦ складається з численних методико-педагогічних, дидактичних напрацювань; електронних і друкованих підручників, посібників, збірок; ряду періодичних видань та окремих інфоматеріалів. Віртуальні дані, відомості про досягнення, здобутки розміщено на сторінках веб-ресурсу НЕНЦ: <https://nenc.gov.ua>, а головні події висвітлюються як на сайті Міністерства освіти і науки України, так і в соціальних мережах.

У 2020 році святкуємо одночасно 95-річчя юннатівського руху в Україні та річницю існування НЕНЦ. За майже сторічну історію своєї діяльності (заклад засновано у 1925 році, спочатку це – дитяча біологічна станція, яка пізніше була перейменована у дитячу агробіостанцію, потім у Республіканську станцію юних натуралістів, згодом – в Український державний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, а з 2001 року – НЕНЦ) з цього відомого не тільки в Україні, а й далеко за її межами закладу позашкільної освіти вийшло понад 70 тисяч випускників.

Як установа всеукраїнського рівня, НЕНЦ координує роботу 103 профільних закладів позашкільної освіти (ЕНЦ, СЮН), а також роботу профільних відділень палаців та будинків творчості дітей та юнацтва, 5 філій, 3 дитячі ботанічні сади, понад 7,6 тис. творчих учнівських об'єднань за 69 профілями, які працюють на базі обласних, районних та міських еколого-натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів) з охопленням майже 100 тисяч вихованців. Завдяки проведенню численних національних етапів міжнародних та всеукраїнських масових заходів біологічного, екологічного, аграрного, природоохоронного і дослідницького характеру охоплено близько 150 000 учнів по всій Україні.

НЕНЦ - найперший державний заклад позашкільної освіти, якому присвоєно звання «Національний» (Указ Президента України від 17 лютого 2001 року № 96).

Відповідно до функціональної структури та напрямів роботи Центру: екологічного, біологічного, сільськогосподарського, декоративно-ужиткового освітня діяльність здійснюється у 34 кабінетах, лабораторіях: ботаніки, зоології, тваринництва, екології та охорони природи, екобіомоніторингу, хімії та біохімії, загальної біології, генетики та селекції, квітникарства та фітодизайну, овочівництва, садівництва, дендрології, гідробиології, агрокласу «Сінгента», для

лекційних, практичних і семінарських занять, майстернях, комп'ютерному класі, бібліотеці. В НЕНЦ функціонує Народний музей хліба, лабораторія ремесел, навчальна пасіка, метеомайданчик, Всеукраїнський профільний табір оздоровлення та відпочинку «Юннат», їдальня табору.

Надання освітніх послуг для здобувачів позашкільної освіти в НЕНЦ здійснюється за такими напрямками: еколого-природоохоронний, біологічний, дослідно-експериментальний, художньо-естетичний, реабілітаційно-оздоровчий. На базі закладу організована робота творчих учнівських об'єднань екологічного, біологічного, сільськогосподарського профілів, що здійснюється за трьома рівнями: початковим, основним, вищим. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами, на заняттях в творчих учнівських об'єднаннях проводиться соціальна адаптація дітей шляхом інклюзивного навчання в умовах закладу позашкільної освіти.

Для учнівської та студентської молоді НЕНЦ щорічно проводиться понад 60 організаційно-масових заходів (очного-заочного типу). Серед заходів: Всеукраїнський конкурс винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного напрямку, Всеукраїнський конкурс "Юний селекціонер і генетик", Всеукраїнський конкурс досягнень юних зоологів і тваринників, Всеукраїнський чемпіонат з інформаційних технологій «Екософт», Всеукраїнський конкурс «Еко-Україна», Всеукраїнський форум учнівської та студентської молоді "Дотик природи", Всеукраїнські експедиційно-польові збори команд юних екологів і натуралістів за основними профілями еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти (екологія, ботаніка, зоологія), Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, Всеукраїнський зліт учнівських лісництв загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, Всеукраїнський конкурс «Земля – наш спільний дім», Всеукраїнський конкурс дослідницько-експериментальних робіт із природознавства «Юний дослідник», Всеукраїнський юнацький фестиваль «В об'єктиві натураліста»; Всеукраїнський фестиваль «Україна-сад», Всеукраїнський конкурс з квітникарства та ландшафтного дизайну «Квітуча Україна», Всеукраїнський конкурс з флористики та фітодизайну «Квіткові килими», III етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (відділення: екології та аграрних наук, хімії та біології), Всеукраїнські турніри юних натуралістів, біологів та хіміків, Всеукраїнська літня Стартап Школи «StartChemist», Всеукраїнський форум юних екологів; Всеукраїнський форум учнівських трудових об'єднань, Всеукраїнський молодіжний хакатон «XREALITYHACK», Всеукраїнський юннатівський природоохоронний рух «Зелена естафета», Всеукраїнська інтернет-олімпіада «Крок до знань», Природнича школа учнівської молоді, тощо.

Одне з чільних місць як осередків просвітницької і науково-виховної діяльності обіймають академічні установи та університети, з якими НЕНЦ співпрацює досить плідно. Вони мають великий досвід роботи з молодіжною аудиторією і завдяки науковому та науково-методичному потенціалу базової

установи надають суттєву допомогу позашкільно в проведенні навчальної, методичної та науково-дослідницької роботи з дисциплін професійного і практичного спрямування.

Упродовж останніх п'ятнадцяти років НЕНЦ став першою, серед державних закладів позашкільної освіти системи МОН України, установою, яка пройшла афіліацію у фіналах семи міжнародних конкурсів, а саме: міжнародному конкурсі науково-технічної творчості школярів «ISEF», міжнародному конкурсі молодіжних проєктів з енергоефективності «Енергія і середовище», Міжнародній Олімпіаді Проєктів I-SWEEP, міжнародному конкурсі комп'ютерних проєктів «INFORMATRIX», міжнародному конкурсі INESPO, Білоруській науковій конференції учнів, Міжнародній науково-освітній програмі «GLOBE», здійснивши таким чином інтеграцію національної освіти в європейський та світовий освітній простір.

НЕНЦ має всі необхідні умови для проведення координаційно-методичних заходів з різними категоріями працівників освіти: семінарів, курсів підвищення кваліфікації, круглих столів, науково-практичних конференцій, симпозіумів тощо. Практикою підтверджена ефективність тренінгів з моніторингу навколишнього природного середовища щодо формування екологічних компетентностей педагогів.

Педагогічний колектив НЕНЦ систематично працює над розробкою прогресивних методичних матеріалів, нормативних документів, навчальних програм й посібників в галузі позашкільної еколого-біологічної освіти.

З метою впровадження результатів наукових досліджень проблем позашкільної освіти, наукового супроводу і реалізації методичних ініціатив у позашкільній освіті України НЕНЦ спільно з Інститутом проблем виховання НАПН України заснував Науково-дослідний віртуальний інститут позашкільної освіти. Основою діяльності Інституту є сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології, що дозволяють взаємодіяти на відстані, без прямого, особистого контакту.

Вже понад п'ятнадцять років НЕНЦ організує курси підвищення кваліфікації педагогічних кадрів закладів позашкільної освіти з використанням дистанційної форми навчання для різних категорій педагогічних працівників. З метою підвищення якості практики науково-методичного сервісу у сфері позашкільної освіти регіонів України шляхом підготовки методистів працює Всеукраїнська школа методиста позашкільного закладу освіти.

В структурі НЕНЦ розроблено і впроваджено в дію концепцію з патріотичного виховання молоді та створено Лігу тренерів з патріотичного виховання. Також діє об'єднання фахівців лісової галузі «Лісова громада».

Структурні складові

Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Відділ біології провадить освітню діяльність, здійснює навчально-методичну та координаційно-методичну роботу. Відділ організовує роботу гуртків юних ботаніків, юних зоологів, фізіологів рослин, генетиків, мікробіологів, біохіміків та творчих учнівських об'єднань (ПШУМ, Університет юного біолога, природничий ліцей), проведення науково-дослідницької роботи, допрофесійної підготовки здобувачів освіти до діяльності в галузях, що потребують ґрунтовних біологічних знань. Матеріально-технічна база відділу включає навчально-дослідну земельну ділянку(колекційний та селекційно-генетичний відділи); лабораторії укомплектовані відповідним обладнанням.

Лабораторія зоології забезпечує проходження лабораторних та практичних робіт здобувачів позашкільної освіти у відповідності з навчальними програмами гуртків юних зоологів, орнітологів, ентомологів, а також надання консультацій педагогам, студентам, стажистам.

Здійснює пропаганду природничо-наукових знань, екологічну просвіту серед дитячої і дорослої аудиторії, організовує природоохоронну роботу. Лабораторія має куточок живої природи, організовує його комплектування відповідними видами тварин. Забезпечує правильне утримання, годування та догляд за тваринами, збереженість поголів'я тварин, організовує виставки, екскурсії, конкурси, створює умови для проведення науково-дослідницької роботи. Здійснює зв'язок з дослідними інститутами та установами, закладами вищої освіти, з ветеринарними лабораторіями.

Лабораторія гідробіології забезпечує виконання завдань освітнього процесу, залучення здобувачів освіти до проведення спостережень, науково-дослідницької роботи. При лабораторії створена колекція гідробіонтів, яка має такі відділи: ботанічний та зоологічний. Відділи колекції забезпечують проведення експозиційної, виховної, навчально-дослідницької, селекційної роботи. Експозиційна робота проводиться у рамках профорієнтаційної роботи, рекламної, просвітницької, природоохоронної діяльності, екологічної освіти і реалізується у таких формах як: виставки, екскурсії, демонстрації, конференції тощо.

Лабораторія генетики і селекції забезпечує проходження лабораторних та практичних робіт здобувачів позашкільної освіти у відповідності з навчальними програмами гуртків юних генетиків та генетиків-селекціонерів, проведення науково-дослідницької роботи, а також надання консультацій педагогам, студентам, стажистам.

Матеріально-технічне забезпечення лабораторії включає сучасну комп'ютерну техніку, лабораторне обладнання; селекційно-генетичний відділ навчально-дослідної земельної ділянки.

До складу селекційно-генетичного відділу входять селекційна та генетична ділянки.

Селекційна ділянка складається із розсадників, на яких відображається селекційний процес створення сортів однієї або декількох сільськогосподарських культур.

На генетичній ділянці вирощуються колекції гібридних і мутантних рослин, закладаються досліди з генетики.

Відділ екології провадить освітню діяльність, здійснює навчально-методичну та координаційно-методичну роботу на засадах принципів сталого розвитку. Відділ організовує роботу гуртків юних екологів, охоронців природи, «Природа рідного краю».

Матеріально-технічна база відділу включає: навчально-дослідну земельну ділянку, екологічну стежину, лабораторію, метеомайданчик, що забезпечує проведення природоохоронної роботи та моніторингових досліджень.

Лабораторія практичної екології забезпечує проходження лабораторних та практичних робіт здобувачів позашкільної освіти у відповідності з навчальними програмами з позашкільної освіти екологічного профілю, здійснює допрофільну підготовку і профільне навчання. Лабораторія обладнана сучасними засобами навчання та приладами для моніторингових досліджень стану навколишнього природного середовища, реалізації дослідницьких проєктів, проведення природоохоронної роботи, експедицій, польових практикумів.

Лабораторія дендрології забезпечує оптимальні умови для освітнього процесу, реалізації завдань практичної підготовки здобувачів позашкільної освіти з лісівництва на засадах сталого ведення лісового господарства. Організовує допрофільну підготовку та профільне навчання. Лабораторія здійснює навчально-методичну та координаційно-методичну роботу щодо діяльності учнівських лісництв та гуртків юних лісівників в Україні. Налагоджує взаємодію закладів освіти з лісовими господарствами та лісгосподарськими підприємствами, впровадження методів та прийомів лісової педагогіки, здійснює інтеграцію учнівських лісництв в систему неперервної лісівничої освіти.

Матеріально-технічна база лабораторії забезпечує формування вмінь працювати з вимірювальними приладами та інструментами, оволодіння інноваційними технологіями вирощування лісових культур, проведення науково-дослідницьких робіт, виконання проєктів за лісівничою тематикою, природоохоронних заходів щодо збереження біологічного різноманіття лісових та урбо-екосистем.

Матеріально-технічна база лабораторії включає дендрологічний відділ навчально-дослідної земельної ділянки, який призначається для створення колекції деревних і кущових рослин, висаджених за систематичним, географічним або господарським принципом, а також для створення художньо-

декоративних композицій, садово-паркової архітектури. Складовими дендрологічного відділу є розсадники деревних і кущових рослин.

Лабораторія екологічних традицій та декоративно-прикладного мистецтва забезпечує умови для освітнього процесу, формування національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку та духовно-моральних цінностей Українського народу, традицій народної творчості та природокористування. Організовує роботу гуртків, студій, майстерень, інших творчих учнівських об'єднань декоративно-прикладного профілю, підтримує та розвиває сімейні традиції. Лабораторія створює інклюзивне освітнє середовище для навчання дітей з особливими потребами.

Лабораторія здійснює координаційно-методичну та інформаційно-просвітницьку роботу, підтримує зв'язки з науковими установами, творчими спілками та громадськими організаціями щодо залучення їх до проведення тематичних конкурсів, пленерів, виставок.

Матеріально-технічна база лабораторії забезпечує набуття здобувачами освіти досвіду провадження технологічної діяльності виготовлення виробів побутового призначення з використанням засобів декоративно-ужиткового мистецтва, навчальної практики, організації та проведення навчальних, методичних, виховних та інших заходів.

Сільськогосподарський відділ проваджує освітню діяльність, здійснює навчально-методичну та координаційно-методичну роботу. Відділ організовує роботу гуртків юних рослинників, овочівників, садівників, виноградарів, квітників, генетиків-селекціонерів, агрохіміків, тваринників, проведення лабораторних і практичних занять з навчальних практик, науково-дослідницької та природоохоронної діяльності. Відділ забезпечує розроблення і упровадження агротехнічних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунту, створення міцної кормової бази для навчально-дослідного тваринницького комплексу, впроваджує науково обґрунтовані системи сівозмін, організовує проведення сільськогосподарських робіт у найоптимальніші строки і на високому агротехнічному рівні.

Відділ має навчально-дослідну земельну ділянку, об'єкти захищеного ґрунту, сільськогосподарську техніку та підсобні приміщення, які використовуються для зберігання сільськогосподарського обладнання, інвентарю та аптечки першої допомоги.

Лабораторія садівництва забезпечує оптимальні умови для освітнього процесу, реалізації завдань практичної підготовки здобувачів позашкільної освіти з садівництва та виноградарства. Організовує допрофільну підготовку та профільне навчання. Лабораторія здійснює навчально-методичну та координаційно-методичну роботу щодо діяльності гуртків юних садівників та виноградарів в Україні. Налагоджує конструктивну взаємодію, соціальне партнерство між суб'єктами наукової та господарської діяльності в галузі садівництва та виноградарства.

Матеріально-технічна база лабораторії включає плодово-ягідний відділ навчально-дослідної земельної ділянки, складовими якого є плодовий сад, ягідник, виноградник та плодово-ягідний розсадник, де вирощують та розмножують кращі районовані й місцеві сорти плодових і ягідних культур, проводиться дослідницька робота з ними.

Лабораторія квітникарства забезпечує проходження лабораторних та практичних робіт здобувачів позашкільної освіти у відповідності з навчальними програмами з позашкільної освіти з квітникарства, флористики та фітодизайну, ландшафтного дизайну, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та професійної діяльності.

Лабораторія координує діяльність профільних гуртків в Україні, організовує тематичні конкурси, виставки, ініціює проекти, проводить трудові акції.

Лабораторія забезпечує фітодизайн території та інтер'єрів приміщень Центру.

Матеріально-технічна база лабораторії включає: зимовий сад, квітково-декоративний відділ навчально-дослідної земельної ділянки, складовими якого є колекційні ділянки однорічних, дворічних і багаторічних квіткових рослин, квітників (бордюри, рабатки, міксбордери, клумби, альпінарії, рокарії), декоративні насадження тощо.

Навчально-дослідний тваринницький комплекс забезпечує проведення систематичних спостережень за ростом і розвитком сільськогосподарських тварин; комплексний догляд за тваринами відповідно до вимог утримання тварин; заготівлю кормів; проведення дослідницької роботи.

Комплекс має: експозиційну та навчально-дослідну частини; відділ лабораторно-селекційної роботи; промислово-виробничий відділ; підсобні приміщення.

Комплекс забезпечує проведення профілактичних заходів щодо оздоровлення тварин, дотримання правил охорони праці і виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Матеріально-технічна база комплексу також включає зоолого-тваринницький відділ навчально-дослідної земельної ділянки, складовими якого є крільчатник, голуб'ятник, пташник, пасіка тощо. У зоолого-тваринницькому відділі утримується така кількість тварин, яка забезпечує проведення навчальної та дослідної роботи із зоології та тваринництва.

Кормова база для тварин забезпечується за рахунок продукції сільськогосподарських культур, що вирощуються у відповідних відділах навчально-дослідної земельної ділянки.

Відділ інформаційно-методичної роботи здійснює інформаційно-методичне забезпечення освітньої діяльності закладів позашкільної освіти

еколого-натуралістичного напрямку, систематично інформує педагогів про нормативно-правову базу в галузі освіти.

Проводить організаційні, координаційні та методичні заходи, надає педагогам консалтингові послуги щодо трансформування в педагогічну практику інноваційних розробок з педагогіки та психології. Організовує для педагогічних працівників тренінги, семінари, семінари-практикуми, семінари-наради, вебінари, майстер-класи, спрямовані на їх професійний розвиток, здобуття компетентностей, створення мотивації на здійснення освіти впродовж життя.

Здійснює вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, кращих освітніх практик, сприяє їх поширенню.

Налагоджує зв'язки з науковими установами, закладами вищої освіти щодо підготовки тематики та методики науково-дослідницької роботи.

Розробляє інформаційно-аналітичні матеріали.

Готує до видання науковий вісник Національного еколого-натуралістичного центру.

Матеріально-технічну базу відділу складає: кабінет, сучасна комп'ютерна техніка.

Прес-центр забезпечує інформаційний, комунікативний та аналітичний супровід діяльності Центру. Здійснює моніторинг засобів масової інформації щодо висвітлення діяльності Центру.

Забезпечує стратегічне іміджеве позиціонування Центру у засобах масової інформації, формування у суспільства, державних структур та партнерів об'єктивного уявлення про освітню, організаційно-масову, методичну діяльність Центру. Здійснює системну інформаційно-роз'яснювальну роботу через засоби масової інформації щодо популяризації діяльності заходів Центру. Забезпечує інформаційне наповнення сайту Центру. Налагоджує та підтримує дієві інформаційно-комунікативні зв'язки Центру із засобами масової інформації. Оперативно готує і розповсюджує у засобах масової інформації інформаційні матеріали з актуальних питань діяльності Центру (в тому числі прес-анонси, прес-релізи, повідомлення, інтерв'ю тощо). Організовує медіа-супровід заходів, які проводить Центр.

Готує до видання науково-художній журнал для дітей та юнацтва «Паросток» і газету «Юний натураліст».

Матеріально-технічна база: сучасна комп'ютерна техніка.

Бібліотека здійснює бібліотечно-бібліографічне обслуговування педагогів та здобувачів освіти, забезпечення бібліотечних процесів (комплектування, оброблення бібліотечного фонду, організація та використання каталогів та інших елементів довідково-бібліографічного апарату, ведення та використання автоматизованих баз даних, облік, організація та зберігання фондів, обслуговування читачів та абонентів). Проводить методичну роботу, соціологічні дослідження читачьких інтересів з метою їх оптимального задоволення, розробляє та реалізує програми розвитку бібліотеки.

Матеріально-технічна база: сучасна комп'ютерна техніка.

Музей Хліба здійснює науково-експозиційну, освітню, організаційно-масову, методичну діяльність музею, комплектування музейного фонду. Забезпечує зберігання пам'яток, що знаходяться в колекціях музею. Створює експозиції, розробляє тематичні і тематико-експозиційні плани, етикетаж. Проводить науково-освітні заходи, семінари, конференції, організовує та проводить оглядові та тематичні екскурсії, лекції, зустрічі, квести.

Науковий відділ здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з позашкільної педагогіки, розробляє концептуальні основи розвитку позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, бере участь у розробленні методів навчання, типових освітніх програм, навчальної та методичної літератури.

Здійснює експертизу поданої на конкурси навчальної літератури; за результатами якої надає висновки щодо доцільності її використання в освітньому процесі. Надає наукову, методичну, консультативну підтримку закладам позашкільної освіти. Проводить освітню діяльність з підвищення кваліфікації керівних та педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. Скеровує роботу Всеукраїнського методоб'єднання вчителів природничих дисциплін; розробляє програми підготовки педагогів до сертифікації.

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України у співпраці з іншими закладами позашкільної освіти долучається до розробки нормативно-правових і педагогічних матеріалів для шкіл і позашкільля, спільними зусиллями організує координаційно-методичний супровід освітньої діяльності за профілем та надає практичну допомогу управлінському складу і педпрацівникам ПНЗ еколого-натуралістичного напрямку.